

Mn. Francesc Baldelló (Barcelona 1887-1977), va ser una figura molt important en el camp de la musicologia. A més de ser un gran organista, va dedicar gran part de la seva recerca a l'estudi dels orgues de Catalunya, els que s'havien perdut en la guerra de 1936-39 i els que havien quedat, de manera que la seva obra és imprescindible per a la història de l'orgue a Catalunya. També va ser mestre de capella de la parròquia de Sant Just i Pastor, i com en totes les seves activitats, dedicava part de la seva recerca a estudiar la seva història. Per això, avui tenim un coneixement exhaustiu dels mestres de capella de les parròquies i de la catedral de Barcelona. La seva activitat abasta a més, l'interès per l'ensenyament i la puresa del cant gregorià —la difusió i l'ensenyament del qual el van portar a fundar l'Associació Gregoriana el 1915— i com un aspecte més de la seva activitat professional i religiosa, es va interessar vivament per la cançó tradicional. Un aspecte central de la seva dedicació és l'interès sobre el material semipopular dels Goigs, dels quals en va compondre 51. També per al seu estudi, no sols va formar una gran col·lecció, avui repartida entre el CSIC i l'Arxiu de St. Feliu de Codines, sinó que també va ser l'ànima i el fundador de l'Associació dels Amics dels Goigs, el 1923, que va presidir fins el 1949, en què el va succeir el Dr. Ribas i Puní. Cal remarcar que aquest interès pels Goigs com a compositor, col·leccionista i investigador, el fa donant —als Goigs— en la Corona d'Aragó de la importància cabdal que tenen. Malgrat açò molts investigadors defugen aquest camp perquè en ser semipopulars, els folkloristes no els tenen en compte per la part que els erudits, locals o acadèmics, han tingut en moltes d'aquestes composicions, i pocs estudiosos acadèmics els han dedicat el seu temps, precisament, pel component popular que presenten, sobretot en la transmissió. Mn. Baldelló, en canvi va saber valorar aquests dos aspectes com a integrants del patrimoni immaterial de la nostra cultura.

Un altre aspecte de la seva obra que el relaciona amb el món de la cançó tradicional és la seva col·laboració en la recerca promocionada pel mecenes Rafel Patxot, *L'Obra del Cançonero Català*, sempre cercant un parentiu entre la música popular i els modes gregorians, hipòtesi que compartia amb Mn. Higiní Anglès. De la seua mà també va treballar per a l'Instituto Español de Musicología del CSIC, un cop acabada la guerra civil, com a continuació de la recerca anterior per a l'Obra del Cançonero Català. De fet, va publicar tant en la *Revista Musical Catalana* com en el *Anuario Musical*.

Les seves publicacions més conegudes són: *Cançons i Jocs per a la infantesa*, amb Aureli Capmany, a 1923. *Un estudi sobre el romanço català*, *Notes sobre l'origen de la cançó popular a Catalunya*, *Un estudi bibliogràfic musical sobre les obres de Jacint Verdaguer*, *Cançonero Popular excursionista*, *La música a Barcelona* (1943), *Folklore Litúrgic*, *Petites biografies de grans barcelonins* (1965).

La seva excel·lència com a organista i com a investigador, fan de les seves publicacions veritables revelacions, sobretot pel seu coneixement exhaustiu dels orgues de Barcelona, els seus organistes i les capelles de cantaires de totes les parròquies de Barcelona.

La seva dedicació a la recerca de la cultura popular, i en especial, la música popular, va més enllà dels Goigs, i es troba al voltant del que ell anomenaria *folklore litúrgic* i que diferenciava del folklore religiós:

Com solen anomenar els folkloristes el recull de parèmies, costums i tradicions de caràcter purament moral o religiós. El folklore litúrgic és més precís; bo i estant en certa manera comprès

dintre el religiós, recull solament ço que és extret o derivat de la sagrada litúrgia. (Baldelló 1914-1926: 30).

En altre lloc ens hi diu:

Així el poble ha fet seus els actes oficials litúrgics de la Iglésia; transformant-los però, a la seva manera, amollant-los al seu sentit tradicional, expressant-los amb la seva mateixa llengua, a l'ensens que conservant-ne tota la seva essència, tot el seu sentit, i d'aquesta manera n'ha fet ço que podríem anomenar litúrgia del poble, la qual té també els seus ritus i les seves lleis (Baldelló 1914-1926: 29).

No es tractava doncs de les creences i pràctiques populars d'orígens diversos, canònics, precristians o procedents d'altres difusions, sinó només de les creences i sobretot, pràctiques de conducta ritualitzada derivades de l'ortodòxia de l'Església, adaptades localment i transmeses popularment.

En això no fa més que seguir el que altres folkloristes ja havien diferenciat, per una part, les creences i conducta religiosa sense importar llur origen, anomenant-ho *pistologia* en el metallenguatge de Rossend Serra i Pagès; i per altra part, el que anomenaven *religiositat popular*, que només es referia a les adaptacions populars locals al llarg del temps, dels ensenyaments canònics catòlics. Serra i Boldú va seguir també aquesta línia, tant en l'Arxiu de Tradicions Populars, com en la seva participació en el *Folklore y Costumbres de España*, dirigit per Carreras Candi (1930).

Mn. Francesc Baldelló només tractaria, estrictament, una part d'aquest segon aspecte del folklore religiós: el que procedia de la litúrgia. Així va publicar en *Vida Cristiana*, al llarg de molts números un article de «Folklore Litúrgic», i per una altra part, va treballar el *folklore de la missa*, encara que en moltes de les seves publicacions i intervencions en la ràdio trobem informació sobre aquest tema.

Mn. Baldelló fa un pas més enllà en la religiositat popular, en anomenar el seu camp de recerca com a *folklore litúrgic*, i la seva tasca en aquest camp va consistir a fer una reflexió sobre la seva llarga experiència com a mossèn, i replegar i perllongar la recerca sobre les pràctiques rituals de religiositat popular, a la manera com molts mossens van fer de forma molt variable. A més, com molts folkloristes, a l'inici dels seus escrits de folklore litúrgic, demanava l'ajut de tots els capellans que li poguessin completar la seva informació. Podríem fer un paral·lelisme amb la tasca de molts metges rurals en la confecció de les «topografies mèdiques», que es van començar a escriure a finals del s. XVIII, a la Reial Acadèmia de Medicina de Barcelona. Era una fórmula per la qual el metge local, lluny de l'Acadèmia i de la centralitat de les recerques del moment, en algun poble a vegades molt llunyà pel que fa als costums i pràctiques mèdiques, no quedava deslligat de la Universitat, de la recerca i sobretot del contacte amb els col·legues del nucli més acadèmic. En el cas dels mossens rurals, aquestos restaven lluny de les disposicions centrals de l'Església, no sols diocesana, sinó del nucli teològic coetani.

És així que hem d'entendre la tasca de tants metges i clergues que es posen a investigar en la població on els ha tocat exercir. Per una altra part, els que residien a la ciutat, i tenien relació amb diferents pobles, se sentien empesos també a fer reculls de la seva especialitat, més comparatius, potser, però seguint una certa tendència que considerava una necessitat anar recollint els costums que es perdien, sobretot amb el contacte de les novetats ciutadanes.

Quan Josep M. Batista i Roca feia la seva recerca sobre bruixeria, per exemple, tenia en compte l'actitud de molts rectors rurals. Uns, perquè combregaven totalment amb les creences del poble i actuaven d'acord amb elles, encara que afegint-hi un coneixement clerical que els atorgava un poder superior per a actuar a favor dels feligresos enfrontats

a les accions de bruixes i bruixots. Altres sectors però, s'ho miraven tot amb escepticisme, perquè es consideraven membres de la jerarquia, racionals i erudits, més que no pas del poble que regien.

Sigui com sigui, els folkloristes van aprofitar molt l'experiència dels mossens com a informants privilegiats, capaços d'una reflexió sobre la cultura del poble. Així Serra i Pagès va aplegar en revistes de Ripoll (*El Catllar* o *Scriptorium*) molts articles de mossens que veien les revistes com un vehicle per donar sortida a la seva experiència local.

De fet, en l'*Obra del Cançoner*, els investigadors portaven sempre cartes de recomanació per als Srs. Rectors, perquè els introduïssin en la població i els mostressin quins podien ser bons informants. Palmira Jaquetti fins i tot recull aplecs de cançons que ja havien estat reunides per algun mossèn o un mestre, i Serra i Pagès se servia dels mossens organistes per a transcriure més fidelment que no pas ell, les melodies de boca dels cantaires.

Mn. Francesc Baldelló també va aplegar molta informació com a clergue, i divideix els seus estudis de *folklore litúrgic* en quatre branques: temps litúrgics, material litúrgic, personal litúrgic i actes litúrgics. I va més enllà, ja que els seus coneixements estan acompanyats gairebé sempre d'una recerca bibliogràfica sobre els folkloristes reconeguts de l'època, cosa que li permet fer un seguiment comparatiu. Perquè Mn. Francesc Baldelló no es dedicà a la recerca local o comarcal, que hauria fet si hagués viscut continuament en un poble. La seva recerca de primera mà i fruit dels seus records vitals, és la que fa a Barcelona. Pel que fa a la recerca en altres poblacions, exceptuant St. Feliu de Codines, d'on servava moltes vivències, li va semblar més adient contemplar-ho comparativament, en la totalitat (com va fer també, Valeri Serra i Boldú quan va anar a treballar a Barcelona). Estava familiaritzat amb la recerca coetània de l'*Obra del Cançoner*, amb la de l'Institut de Musicologia, i emprava tots els medis per arribar a un coneixement exhaustiu de la institució o del costum que tractava. No es limitava doncs a descriure un costum, sinó que el comparava amb tot el material disponible en fonts orals o escrites, per investigadors del folklore o per altres especialistes. Desplegava sobretot un interès per l'origen d'un costum per a escatir com el poble l'havia anat transformant a cada generació. Això es fa més palès quan es tracta de frases de la litúrgia en llatí, que acabaven tenint un altre context i un altre ús entre el poble.

Tot aquest coneixement sabia que estava en progressiva desaparició i igual que tots els folkloristes estava preocupat per aquest fet, i per això calia recollir-lo abans no es perdés del tot, i sobretot, donar-lo a conèixer a estudiosos, liturgistes, compositors de cançons religioses i també a la gent en general, que ni s'imaginava orígens tan precisos, i que moltes persones d'edats avançades recordarien de la seva joventut o infantesa, cosa que en molts casos podria fer que li adrecessin un escrit per tal d'afegir la seva experiència i record al bagatge que Mn. Baldelló anava recollint. Dins de l'Associació dels Amics dels Goigs, hi havia socis, grans coneixedors de costums desapareguts o gairebé desapareguts, i a més, es programaven moltes excursions per a conèixer *in situ*, no sols uns goigs determinats per a poder-los adquirir o reeditar, si fos el cas, sinó que l'ocasió s'aprofitava per a conèixer molt més dels costums, de les creences, del *folklore litúrgic*. Per això, la informació de què disposava Mn. Baldelló s'anava eixamplant, en material, en informants i en indrets de la geografia.

El resultat són col·leccions d'articles en revistes especialitzades, llibres i també articles en diaris com *La Vanguardia*, que com altres diaris de Catalunya han tingut per molts anys cronistes de costums populars, com per exemple, Busquets i Moles en el *Correu Català*. Els articles a *La Vanguardia*, no eren pas superficials, sinó que

s'originaven en el gran coneixement dels temes tractats. És a dir, eren divulgatius d'un coneixement exhaustiu aplegat durant anys. De la mateixa manera, pels anys 40, 50 i fins 60, aquestos temes interessaven a les programacions radiofòniques, de forma que folkloristes com Joan Amades, Joan Lluís, etnògrafs com Ramon Violant i Simorra i fins antropòlegs com August Panyella, van col·laborar en molts programes de diferents emissores, tot descrivint les festes i els costums al llarg de l'any i altres temes relacionats.

Res més adient doncs, que el *folklore litúrgic* de Mn. Francesc Baldelló que desgranava a Ràdio Barcelona, parlant sobre festes religioses, costums i creences al llarg de l'any, i també sobre l'origen de molts trets culturals que el públic desconeixia i que amb les seves intervencions descobria un món arcaic ple de matisos. També servia, com hem dit abans, perquè molts recordessin la seva infantesa i se sentissin protagonistes d'un patrimoni desconegut per a les noves generacions. Eren temps d'un gran flux migratori del camp a la ciutat i ell podia donar-hi un sentit i una explicació més completa i erudita, afegint testimonis d'altres investigadors al fil de la seva pròpia interpretació.

No parlava mai sense preparar-s'ho fins al mínim detall i es guarden còpies de les seves intervencions radiofòniques, que en aquells anys no tenien la improvisació i espontaneïtat dels nostres dies. Aportava a més, molts exemples musicals dels temes tractats, i això també consta en les còpies en paper ceba que l'emissora li passava. Mn. Francesc Baldelló tenia una prosa planera i atractiva i explicava tot amb una gran senzillesa, ironia i un llenguatge de gran bellesa, cosa que feia les seves intervencions radiofòniques molt atractives.

Algunes de les seves afirmacions poden semblar-nos avui d'una certa ingenuïtat, com quan tracta de posar en rodolins, a manera de parèmies, els seus pensaments sobre la vida quotidiana. Però quan parla del que coneix fonament, tant per haver-ho estudiat, com viscut, la informació que en dona és d'una gran importància i saviesa.

De fet, ens sorprèn avui el seu treball, perquè sembla moltes vegades que s'hagi quedat aturat en els reculls de fins la primera meitat del s. XX, quan ell va viure fins el 1977. Encara que en el camp musicològic fos un teòric molt complet, amb teories molt posades al dia, podria semblar com si al folklore només hi dediqués un temps de lleure, i que fos la seva recerca un *divertimento*, sense gaire transcendència en el nucli del seu treball. Però per altra part, veiem pels seus articles de *folklore litúrgic* que tenia gran interès en la sistematització i en l'estudi històric dels costums litúrgics, empresos amb una gran serietat i consciència de la importància de transmetre aquest coneixement que ja s'estava oblidant, i que només coneixent-ne l'origen i l'evolució es podien arribar a entendre. Podem dir que en els seus treballs s'hi barregen aquestes dues visions i tractaments de la cultura popular, amb un balanç, això sí, ben positiu.

En aquells anys en què era difícil sentir parlar en català per la ràdio, el fet d'anomenar alguns objectes o conceptes en català, com ho fa Mn. Baldelló, ja era com obrir una porta a una familiaritat que no podia donar-se quan el discurs era totalment en castellà. Un mossèn de gran erudició com ell, podia passejar-se tranquil·lament per aquest espai, sense aixecar cap sospita d'heterodòxia ni política ni religiosa. Tampoc rebaixava l'altura del discurs, que en altres contextos s'hauria atribuït a un provincianisme, en no parlar totalment i correcte el castellà. Les autoritats no hi veien cap perill en el folklore i per això Mn. Baldelló podia moure's fàcilment en la ràdio i en *La Vanguardia*. En canvi, en medis eclesials, com la revista de *Qüestions de vida cristiana*, s'emprava sempre el català. Emperò, fins i tot en les seves intervencions en castellà, aquestes petites dosis de paraules en català anaven recordant al poble aquell gust per la parla, per les tradicions, per la identitat, en definitiva.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

BALDELLÓ, F.(1914-1926): «Folklore Litúrgic», dins *Vida Cristiana*, Barcelona, Abadia de Montserrat i Associació Eclesiàstica. Impremta Eugeni Subirana.

—(1945-1968): *Borradors de les col·laboracions al Correu Català i a La Vanguardia*, Arxiu Mn. Baldelló, Museu Municipal de Sant Feliu de Codines.

— (s/d): *Mecanoscrits de les col·laboracions a Ràdio Barcelona*, Arxiu Mn. Baldelló, Museu Municipal de Sant Feliu de Codines.